

Розділ 3. Підприємництво в ринковій економіці.

Тема: Підприємство і підприємництво.

1. Зміст, основні принципи та умови підприємницької діяльності. Орищак ст.83-85.
2. Підприємство – первина ланка ринкової економіки. Круш ст.170-173.
3. Основні функції та види підприємств. Орищак ст.76-78.

Література:

1. Круш П.В. Основи економічної теорії: Навчальний посібник. – К.:Каравела, 2007. С.170-204.
2. Орищак Я.О., Чвалюк В.В. Основи економіки. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.

1. Зміст, основні принципи та умови підприємницької діяльності.

Невід'ємним елементом ринкового господарювання, однією з найактивніших форм економічної діяльності є підприємництво, або особливий тип господарювання.

Теорія підприємництва зародилась ще у XVIII столітті. Першим термін "підприємець" запровадив англійський економіст Р.Кантильон. Він розглядав підприємництво особливим видом новаторської діяльності, пов'язаної із ризиком. Підприємця характеризував як людину, що бере на себе ризик, пов'язаний із організацією нового виробництва, впровадження у нього нової ідеї, із витратами, котрі можуть себе не окупити.

Адам Сміт характеризував підприємця як власника, який йде на економічний ризик заради реалізації певної комерційної ідеї і одержання прибутку. Він сам планує, організовує виробництво і розпоряджається його результатами.

З кінця XIX ст. і до наших днів підприємець необов'язково є власником. Виникнення системи кредиту зруйнувало існування такого поняття, як поєднання в одній особі власника і підприємця. Щоб стати підприємцем у наш час, необов'язково мати реальний капітал і бути власником майна, оскільки головним капіталом підприємця є не гроші, не знаряддя або предмети праці, а його господарський хист, уявлення про суспільні потреби, знання психології споживача. Саме вони і обумовлюють очікуваний прибуток.

Підприємництво – специфічний фактор виробництва, який передбачає ініціативу, кмітливість і ризик в організації виробництва. Підприємництво – неодмінний атрибут ринкової економіки, але лише в 20 ст. воно стало розглядатися фактором (ресурсом) виробництва.

Об'єктом підприємництва є господарська діяльність, а суб'єктами підприємництва – підприємці і підприємства в цілому.

Також необхідно і важливо відрізнити підприємництво від менеджменту, а підприємця від менеджера (керівника).

Підприємець — це самостійний агент ринку, котрий діє на свій страх і ризик, під особисту відповідальність за результати бізнесової діяльності.

Менеджер — найманий працівник, який організовує реалізацію завдань, поставлених підприємцем. Він, фактично, не несе майнової відповідальності за свої дії. Проте менеджер, якщо візьме підприємство в оренду, стає підприємцем.

Підприємець зазвичай є власником капіталу, а також тією чи іншою мірою менеджером.

Виходячи із зазначених характеристик підприємця, підприємництво можна визначити як уміння починати та вести справу, генерувати і використовувати ініціативу, зважуватися на ризик, долати протидію середовища тощо. Воно виступає, головним чином, як прояв економічної та організаційної творчості й новаторства.

Отже, підприємництво — це багатопланове явище, що може бути описаним з економічної та політичної точок зору. У зв'язку із цим можна дати таке тлумачення терміна «підприємництво».

Підприємництво є однією із форм бізнесу.

Бізнес – будь-який вид діяльності (навіть афера), що приносить особисту вигоду.

Підприємництво і бізнес – поняття дуже близькі водночас, термін «підприємництво» вживається, коли хочуть підкреслити новаторський, творчий характер господарської діяльності.

Підприємництво — це самостійна, ініціативна господарська діяльність громадян, що спрямована на отримання прибутку (доходу) і здійснюється від свого імені на власний ризик та під свою особисту майнову відповідальність чи юридичної особи — підприємства (організації).

Якщо діяльність фізичних або юридичних осіб не пов'язана з отриманням прибутку, то вона не може вважатися підприємницькою.

Сучасна економічна наука вивчає підприємництво як вид діяльності, в основу якого покладені такі ознаки:

1) свобода вибору термінів і методів діяльності, самостійність у прийнятті рішень;

2) постійна наявність фактора ризику;

3) орієнтація на досягнення комерційного успіху;

4) інноваційний характер діяльності;

Підприємництво — не лише особливий вид діяльності, а й певний стиль і тип господарської поведінки, яким притаманні:

- ініціативність і пошук нетрадиційних рішень у сфері бізнесу;
- готовність наражатися на ризик;
- гнучкість і постійне самооновлення;
- цілеспрямованість і наполегливість у бізнесовій діяльності.

Крім того, підприємництво — це комплекс особливих функцій, що виконуються в економіці, спрямований на забезпечення розвитку та вдосконалення господарського механізму, постійне оновлення економіки господарюючих суб'єктів, створення інноваційного поля діяльності. Сучасна економічна література виокремлює три головних функції сфери підприємницької діяльності:

- *ресурсну* (формування і продуктивне використання капіталу, трудових, матеріальних та інформаційних ресурсів);
- *організаційну* (організація маркетингу, виробництва, збуту і реклами та інших господарських прав);
- *творчу* (новаторські ідеї, генерування та активне використання ініціативи, вміння ризикувати).

Із зазначеного вище випливає такий важливий **ВИСНОВОК**: підприємництво має завжди супроводжуватись науково-технічною, організаційною і комерційною, економічною творчістю, новими підходами до вирішення господарських завдань; воно зумовлює особливий, антибюрократичний стиль господарської поведінки, підвалинами якої є, з одного боку, постійний пошук нових можливостей і ресурсів, а з іншого — персональна відповідальність за наслідки своєї діяльності.

Підприємницька діяльність здійснюється згідно з чинним законодавством:

- без використання найманої праці;
- з використанням найманої праці;
- без утворення юридичної особи;
- з утворенням юридичної особи.

2. Підприємство – первина ланка ринкової економіки.

В умовах ринкової економіки підприємство - це товаровиробник, основна виробнича ланка економіки. Слід звернути увагу на те, що саме на підприємстві відбувається поєднання робочої сили із засобами виробництва. Від рівня діяльності підприємства залежить процес виробництва матеріальних благ, задоволення потреб населення, життєвий рівень, результати використання виробничих фондів, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, тобто ефективність господарювання.

Підприємство - це самостійний господарський суб'єкт, що має право юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність з метою одержання прибутку. Це основна структурна одиниця економіки, що реалізує власні інтереси шляхом виготовлення товарів і послуг через планомірне комбінування виробничих факторів і організацію господарської діяльності, тобто підприємництво.

Сутність підприємства найповніше виявляється в *принципах його діяльності*. Як самостійна одиниця, підприємство користується правами юридичної особи, тобто має *право розпоряджатися майном*, одержувати кредит, укладати господарські договори з іншими підприємствами. У філії банку підприємство має розрахунковий рахунок, на який надходять кошти за реалізовану продукцію та із якого оплачуються рахунки інших підприємств за постачання сировини, напівфабрикатів, виплачується заробітна плата працівникам підприємства, здійснюються інші платежі.

Принцип самоокупності затрат вимагає точного обліку й зіставлення витрат і результатів, повного відшкодування собівартості продукції. Самоокупність властива тільки рентабельним підприємствам.

Суть *принципу самофінансування* не тільки у самоокупності витрат, а й у закріпленні частини одержаного прибутку за підприємством у його

повне розпорядження. Тобто розвиток підприємства повністю забезпечується за рахунок власних коштів, кредитів банку на комерційній договірній основі і за рахунок валютної виручки.

Принцип матеріальної заінтересованості у кінцевих результатах праці передбачає подолання все ще існуючої зрівнялівки в оплаті праці, створення умов для заохочення ініціативи, підприємливості, досягнення найкращих результатів.

Підприємство несе повну економічну, майнову відповідальність за результати своєї діяльності. Кожне підприємство для розв'язання завдань, пов'язаних з виробництвом і реалізацією товарів та наданням послуг, має бути укомплектоване певною кількістю людей, здатних виконувати ці роботи.

Зайняті суспільною працею на підприємстві робітники, інженери та службовці утворюють трудові колективи цих підприємств. В економічному розумінні трудовий колектив - це сукупний працівник підприємства і водночас суб'єкт економічних відносин, який здійснює спільну діяльність у державних, колективних, кооперативних, приватних підприємствах, установах і організаціях, спрямовану на задоволення суспільних потреб.

Усі ці принципи безпосередньо мають забезпечити організаційну основу інтенсивного характеру індивідуального відтворення на підприємстві.

Підприємства виконують ряд функцій. Основні з них такі:

- **економічна:** задоволення потреб споживача в продукції (роботах, послугах); впровадження досягнень науково-технічного прогресу; забезпечення конкурентоспроможності підприємства; ріст продуктивності праці; розвиток виробничої інфраструктури; самофінансування; отримання прибутку;
- **соціальна:** формування трудового колективу; вдосконалення кваліфікаційного складу працівників; покращення житлово-побутових умов працівників; розвиток соціальної інфраструктури;
- **екологічна:** вдосконалення технологічних процесів; створення і розвиток екологічної інфраструктури; наукові і технічні вирішення проблем навколишнього середовища і раціонального природокористування.

Крім того, що підприємство функціонує в системі національної економіки, воно може вступати у відносини з іншими партнерами в системі світового господарства, що й зумовлює здійснення ним *зовнішньоекономічної функції*. Вона визначається місцем і роллю даного підприємства в міжнародному поділі праці. Зовнішньоекономічна функція реалізується розвитком міжнародної спеціалізації і кооперації виробництва. Найбільш відомими формами такої спеціалізації і кооперації є міжнародна торгівля, організація спільних підприємств, участь у спільних міжнародних проектах, науково-дослідне співробітництво.

3. Основні функції та види підприємств.

Підприємство виконує такі **функції**: *організаційну* – забезпечення виробництва товарів і послуг, їх реалізації; *відтворювальну* – інвестування капіталу на розвиток, оновлення, розширення всіх його підрозділів; *соціальну* – задоволення суспільних потреб споживачів, надання засобів існування для найманих робітників.

Форми сучасних підприємств можна класифікувати за різними критеріями:

- 1) Формами власності;
- 2) Формами організації;
- 3) Розмірами;
- 4) Сферами діяльності.

Відповідно до форм власності розрізняють підприємства таких видів:

- Індивідуальне, засноване на особистій власності, де використовується тільки особиста праця;
- Сімейне, засноване на власності та праці членів однієї сім'ї;
- Приватне, засноване на власності окремого громадянина з правом наймання робочої сили;
- Колективне *що діє на основі колективної власності* (підприємство колективної власності);
- Державне *що діє на основі державної власності*;
- Комунальне (муніципальне) *що діє на основі комунальної власності територіальної громади*;
- Спільне, засноване на об'єднанні підприємств різних форм власності.

Відповідно до форм організації підприємства виступають як:

- **Партнерство**, або товариство – базується на об'єднанні (пайовому, частковому) майна різних власників;
- **Асоціації** – об'єднання, створенні з метою постійної координації господарської діяльності;
- **Корпорації** (акціонерні товариства) тощо.

За розмірами підприємства класифікують на:

- **мікро**
- **малі**;
- **середні** підприємства;
- **великі** підприємства.

За критерієм наявності в статутному фонді підприємства іноземної інвестиції та розміру останньої :

- підприємства з іноземними інвестиціями (в статутному фонді такого підприємства іноземна інвестиція має становити не менш як 10 відсотків);
- іноземні підприємства (в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить 100 відсотків).

Залежно від способу утворення (заснування) і формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, що виділяє необхідне для цього майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним

призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника (ч.4 ст.63 ГК).

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

За сферою діяльності підприємства класифікують на: сільськогосподарські, промислові, будівельні, транспортні, фінансові, торговельні, наукові, сфери обслуговування. Виходячи з цього підприємства різних галузей можна згрупувати за видом діяльності так: виробничі, фінансові, посередницькі, страхові.